

การศึกษามูลเหตุและแนวทางแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าว
ของนักเรียนหญิง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ศรีสะเกษ เขต 1
การศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ

ครุณ ครอบงม
ครุมนันท์ อนันตกริช
รศ.สุรช อมรพันธ์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายการศึกษาครั้งนี้เป็นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง การศึกษามูลเหตุและแนวทางแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนหญิง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 1 การศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งกำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 1 จำนวน 10 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงและยินดีเป็นผู้ให้ข้อมูลเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การบรรยายเชิงพรรณนาผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. มูลเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งทางวาจาและทางกายของนักเรียนหญิงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 1 การศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ องค์ประกอบด้านครอบครัว ด้านเลียนแบบเพื่อนและด้านการเลียนแบบสื่อ

2. แนวทางแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งทางวาจาและทางกาย ของนักเรียนหญิงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 1 การศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ

1) ด้านครอบครัว บิดามารดาควรประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของลูก ไม่ควรบังคับหรือเข้มงวดจนเกินไป ควรให้เด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เอาใจใส่ดูแลเรื่องต่างๆทุกเรื่อง

2) ด้านเพื่อน ไม่ควรคบหาเพื่อนที่ไม่ดี มีความจริงใจ ไม่ชักชวนเพื่อนไปในทางที่ไม่ดี ควรส่งเสริมสนับสนุนให้เพื่อนดำเนินไปในทางที่ถูกที่ควร เห็นอกเห็นใจเพื่อน

3) ด้านเด็กได้เรียนรู้หรือทำตามสิ่งที่สื่อนำเสนอ สื่อเพื่อให้ควรสื่อ สื่อจะต้องเผยแพร่สิ่งที่ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกคล้อยตามทางด้านบวก

4) ด้านตัวนักเรียน ควรเลือกคบเพื่อนที่ดี เชื่อฟังพ่อแม่ ผู้ปกครอง มีระเบียบวินัยในตนเอง เคารพผู้ใหญ่ รู้จักการสามัคยารวะ มีวิจรณ์ญาณในการใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

5) ด้านโรงเรียน ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดี ให้ความรักความอบอุ่นต่อนักเรียนเสมือนเป็นบุตรหลานของ
คำสำคัญ : พฤติกรรมก้าวร้าว

¹มหาบัณฑิตสาขาการวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

²อาจารย์ประจำภาควิชาการวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³อาจารย์ประจำภาควิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาตามแนวทางดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อสถาบันทางสังคม ซึ่งแต่เดิมสังคมไทยเป็นสังคมจารีต (Traditional Society) ที่สถาบันทางสังคมมีบทบาทที่สำคัญในการอบรมสั่งสอนและขัดเกลาสมาชิกในสังคมให้มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและบรรทัดฐานของสังคม แต่ปัจจุบันองค์กรดังกล่าวไม่สามารถทำหน้าที่เช่นที่เคยกระทำมาในอดีตได้ การเสื่อมถอยของสถาบันทางสังคมเช่นนี้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลและเกิดปัญหาขึ้นมากมาย สภาพปัญหาดังกล่าวนับว่าเป็นอุบัติการณ์ที่ชัดเจนและรุนแรงมากในกลุ่มวัยรุ่นของสังคมที่ทันสมัย (Modernized Society) (เรื่องชัย ทรัพย์ นิรันดร์ 2546 : 6) มีเด็กนักเรียนหญิงและวัยรุ่นจำนวนไม่น้อยที่ประพฤตินเป็นนักเลงสอยไปในทางอันธพาล มีกิริยาท่าทางแข็งกระด้าง ก้าวร้าว วาจาหยาบคาย บ้างก็แสดงออกด้วยการแต่งกาย และอาภักิริยาเป็นที่สะดุดตาแก่ผู้พบเห็น มีการจับกลุ่มพกอาวุธของมีคม ยกพวกตีกัน ทำร้ายกัน มีการประพฤติผิดกฎหมาย มีการทำร้ายร่างกายเกิดขึ้นในอัตราที่บ่อยมากขึ้น

ภาวะความก้าวร้าวของนักเรียนหญิงในสังคมไทยระหว่างปี 2549 - 2550 มีมากมายหลายรูปแบบ ทั้งที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนและอันตรายต่อผู้อื่นและทั้งที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อตัวนักเรียนหญิงเอง และมีแนวโน้มของความรุนแรงมากขึ้นทุกขณะ หากนักเรียนหญิงของประเทศชาติส่วนหนึ่งมีพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่เป็นยอมรับของสังคมก็จะสร้างความหนักใจให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทำให้ประเทศชาติต้องเสียเงินและเวลา เพื่อดำเนินการป้องกันและแก้ไข จึงถือได้ว่า พฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนหญิงเป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการศึกษาและทำความเข้าใจ เพื่อจะได้หาแนวทางแก้ไขไม่ให้นักเรียนหญิงกระทำหรือก่อปัญหานี้ต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. นักเรียนหญิงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 1 การศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาแนวทางแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งทางวาจาและทางกายของนักเรียนหญิงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 1 การศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ

ระเบียบวิธีวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเจาะลึกใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ โรงเรียนที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ เหตุผลที่เลือก เพราะผู้วิจัยปฏิบัติหน้าที่ครูผู้สอนในเขตพื้นที่อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในเชิงวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษามูลเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนหญิงที่กำลังศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 การศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการค้นหากลุ่มตัวอย่างของนักเรียนหญิงที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวในระดับสูง โดยอาศัยข้อมูลจากฝ่ายปกครอง

ครูประจำชั้น เพื่อนนักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน ได้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนหญิงที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวที่มีความ
เต็มใจและยินดีเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ครั้งนี้จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ระหว่างวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2551 ถึงวันที่ 31
สิงหาคม 2551

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการบรรยายเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. มูลเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งทางวาจาและทางกายของนักเรียนหญิงระดับมัธยมศึกษา
ปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 1 การศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอโนนคูณ จังหวัด
ศรีสะเกษ ได้แก่ องค์ประกอบด้านครอบครัว ด้านเลียนแบบเพื่อน และด้านการเลียนแบบสื่อ
2. แนวทางแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งทางวาจาและทางกาย ของนักเรียนหญิงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 1 การศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ
 - 1) ด้านครอบครัว บิดามารดาควรประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของลูก ไม่ควรบังคับหรือเข้มงวด
จนเกินไป ควรให้เด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เอาใจใส่ดูแลเรื่องต่างๆทุกเรื่อง
 - 2) ด้านเพื่อน ไม่ควรดูถูกเยาะเย้ยเพื่อน ควรประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีไม่ชักชวนเพื่อนประพฤติในทาง
ไม่ดี
 - 3) ด้านสื่อ สื่อทุกประเภทควรเผยแพร่สิ่งที่ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกคล้อยตามทางด้านบวก ควรหลีกเลี่ยง
การนำเสนอแนวคิด ค่านิยม และการกระทำ ความรู้ ที่คนคิดที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว
 - 4) ด้านตัวนักเรียน ควรเลือกคบเพื่อนที่ดี เชื่อฟังพ่อแม่ ผู้ปกครอง มีระเบียบวินัยในตนเอง มี
วิจารณญาณในการใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างรอบคอบ
 - 5) ด้านโรงเรียน ครูควรให้ความรักความอบอุ่นต่อนักเรียนเสมือนเป็นบุตรหลานของตน เปิดโอกาสให้
นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการวางกฎระเบียบต่างๆ และเป็นกัลยาณมิตรกับนักเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบประเด็นสำคัญดังนี้

1. มูลเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าว

1.1 ด้านครอบครัวการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมของผู้ปกครอง พบว่า รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู
และพฤติกรรมผู้ปกครองเป็นสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนหญิง ทั้งนี้เนื่องจาก พ่อแม่มีอิทธิพลในการ
พัฒนาบุคลิกภาพของเด็กอย่างยิ่ง เพราะพ่อแม่มีหน้าที่ในการฝึกวินัยและให้แรงเสริมแก่พฤติกรรมของเด็ก เด็กจะ

เรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมจากพ่อแม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เซียร์ส (Sears 1969 : 159-197) ที่ว่า พ่อแม่ไม่เพียงแต่ช่วยกล่อมเกลากิจกรรมของเด็กโดยตรงแต่เด็กยังซึมซับทัศนคติและค่านิยมและพฤติกรรมของพ่อแม่ตนโดยผ่านการเรียนรู้จากการสังเกต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มุขิดา ศิริจันทร์ (2544 : 40) ที่พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการแสดงออกทางวาจาของพฤติกรรมก้าวร้าว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การเลี้ยงดูแบบลงโทษมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการแสดงออกทางวาจาของพฤติกรรมก้าวร้าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการแสดงออกทางวาจาของพฤติกรรมก้าวร้าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการเลี้ยงดูแบบคาดหวังเอาใจเด็กมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการแสดงออกทางวาจา และมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการแสดงออกทางกายของพฤติกรรมก้าวร้าว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.2 ด้านการเลียนแบบเพื่อน พบว่าส่วนใหญ่เด็กได้รับอิทธิพลด้านพฤติกรรมก้าวร้าวจากกลุ่มเพื่อนที่นักเรียนคบ นักเรียนจะมีความใกล้ชิดกับเพื่อน ดังนั้นการรวมกันเป็นกลุ่มเป็นพวก ย่อมทำให้นักเรียนมีค่านิยมที่เหมือนกัน มีทัศนคติที่คล้ายกัน ทำพฤติกรรมที่เหมือนกัน เมื่อนักเรียนอยู่ในกลุ่มเพื่อที่ก้าวร้าว ย่อมส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมก้าวร้าวสูง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วูล์ฟ เกโก และเทอร์แมน (Wolf, Gego and Terman อ้างถึงใน โสภา ขปิลมันน์. 2536: 114) ที่ว่า เด็กจะลดบาบาทของความสัมพันธ์กับพ่อแม่ และเพิ่มความต้องการที่จะเข้าไปมีความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนแทน และจุดนี้เองเริ่มทำให้เด็กเข้าไปสู่การกระทำที่เป็นทางลบได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุทัศน์ คำขาลี (2548 : 58) ที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน โดยการแสดงแบบของเพื่อนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่านักเรียนที่ได้รับอิทธิพลของเพื่อนโดยการเสริมแรงจากเพื่อน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.3 ด้านเลียนแบบสื่อ พบว่าเป็นสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนหญิงเกิดจากการเลียนแบบสื่อ ทั้งนี้เพราะสื่อเป็นแหล่งสะท้อนให้เกิดความรู้สึกคล้อยตาม ในสิ่งที่ตนอยากรู้พร้อมที่จะเรียนรู้พร้อมที่จะทำตาม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อีรอน (Eron . 1982 :) ที่ว่า ภาพยนตร์เรื่องราวหรือสารคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรง การต่อสู้ และการฆ่ากัน มีความสัมพันธ์กับระดับความก้าวร้าวในจิตใจของเด็ก ยิ่งดูมากขึ้นเท่าไร เด็กจะยิ่งมีความก้าวร้าวเพิ่มขึ้นมากเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเริงชัย จงพิพัฒน์สุข (2542 : 111-113) ที่พบว่า การรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชนของกลุ่มผู้ป่วยทางจิตเวชคดี ซึ่งได้กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกายและเพศ มีดังนี้ กลุ่มผู้ป่วยจิตเวชคดีส่วนใหญ่ติดตามข่าวสารจากหนังสือคอลัมน์ข่าวอาชญากรรม และการกรำผิดทางอาญาในเวลากลางคืนมากที่สุด

2. แนวทางแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนหญิง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

2.1 ด้านครอบครัว บิดามารดา ควรเอาใจใส่ดูแลให้ความรักความอบอุ่น อบรมสั่งสอนให้ลูกอยู่ในกรอบศีลธรรมคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามในสังคม มีเหตุผล ยอมรับฟังเหตุผลและมีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับ แคนโด (จริยกุล ตรีสุวรรณ. 2542 : 34 ; Kando. 1971 : social interaction) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมที่ดีในครอบครัวที่ดี เกิดจากสัมพันธภาพที่ดีซึ่งกันและกันของบุคคลในครอบครัว เด็กและเยาวชนจะเกิดการเรียนรู้ที่จะสวมบทบาทของบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด เริ่มด้วยการสวมบทบาทของบิดามารดา โดยเด็กและเยาวชนจะยอมรับเอาเอกลักษณ์ของบิดามารดาและยึดถือเป็นแบบอย่าง สภาพแวดล้อมในครอบครัวที่ดีจึงมีส่วนทำให้เด็กรู้จักประพฤติปฏิบัติตัวได้เหมาะสมกับการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียนและสังคม

2.2 ด้านการเลียนแบบเพื่อน อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนการคบเพื่อน การคบเพื่อนเป็นเรื่องสำคัญสำหรับวัยรุ่นหรือเยาวชน ควรเลือกคบเพื่อนที่ดี เพื่อนที่ประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี ไม่ชักชวนเพื่อนไปในทางที่ไม่ดี ไม่เกียติเพื่อน ไม่คบเพื่อนเถร ไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย กฎระเบียบของสังคม

2.3 ด้านการเลียนแบบสื่อ สื่อทุกประเภทควรเสนอรายการที่สร้างสรรค์และส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนประเพณีอันดีงามและพฤติกรรมที่พึงประสงค์สำหรับเยาวชนและวัยรุ่น ควรหลีกเลี่ยงนำเสนอ แนวคิด แบบแผน ค่านิยม และการกระทำ ความรู้สึก ทศนคติที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ เพชรชมพู เทพพิพิธ (2533) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความชอบหนังสือการ์ตูน รายการโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และเกมคอมพิวเตอร์ กับพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กรุงเทพมหานคร ชอบเล่นเกม คอมพิวเตอร์ประเภทผจญภัยเป็นอันดับ 1 นักเรียนเล่นเกมคอมพิวเตอร์มากมีแนวโน้มมีพฤติกรรมก้าวร้าวมาก เพราะเด็กที่เล่นเกมคอมพิวเตอร์มักได้รับการเสริมแรงและเด็กที่เลียนแบบพฤติกรรมของตัวเอกในเกมเนื่องจากเด็ก มีความพร้อมที่จะเลียนแบบอยู่แล้ว เมื่อตัวเอกแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว เด็กก็จะสังเกตจดจำเอาไว้เพื่อแสดงออกเมื่อ มีโอกาส

2.4 ด้านตัวนักเรียน นักเรียนและเยาวชนต้องเชื่อฟัง บิดามารดา ผู้ปกครอง เลือกคบเพื่อนที่ดี ประพฤติตัวที่ดีเป็นแบบอย่างที่ดี คบเพื่อนที่นำพาไปกระทำแต่สิ่งที่ดี ๆ และให้เหตุผลในการประกอบการ ตัดสินใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างรอบคอบ

เอกสารอ้างอิง

- บุญช่วย จินดาประพันธ์. (2536). การบริหารอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พัชรินทร์ ชมพูวิเศษ. (2550). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการปรับตัวทางสังคมของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.,มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- พิกุล รัตนประเสริฐศรี. (2537). แนวทางในการพัฒนาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดใหญ่ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.,มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- พิพัฒน์ แป้นอาทิตย์. (2544). “ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวด้านการเรียนของนักเรียน ที่เป็นภิกษุสามเณร ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร” ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประสานมิตร.
- วารี ธีระจิตร. (2537). การศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ .
- คันสนีย์ ฉัตรคุปต์. (2543). ความบกพร่องในการเรียนรู้หรือแอลดี ปัญหาการเรียนที่แก้ไขได้. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.
- อัญชลี สารรัตน์. (2550). ครูคือผู้หว่านเมล็ดพันธุ์แห่งการเรียนรู้. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา.
- อมิตรา เพ็งคำปิ้ง. (2545). ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะด้านการปรับตัวทางสังคม การแก้ปัญหาและการมุ่งมั่นพัฒนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

Yee, H. (1971). Social Interaction in Educational Settings. New Jersey : Prentice – Hall.